

מלחמת העצמאות¹

נכתב ע"י צוות מדריכים ומורים: יעל בוגין, קורין בן עטייה, אורן הרצמן, יגאל הראל, עפרה מצלאווי, מוטי שפר, יריב תמרי, גלעד מניב

תחולה: הוראת הפרק על מלחמת העצמאות בהתאם למסמך זה החל ממועד חורף תשע"ט.

הקדמה:

מטרתו העיקרית של פרק זה היא להציג בפני התלמידים את ייחודיותה של מלחמת העצמאות כמלחמת קיום של הישוב היהודי, ובהמשך של מדינת ישראל הצעירה. מלחמה שנכפתה על היישוב כשהצד הערבי ביקש לסכל את החלטת האו"ם על חלוקת הארץ והקמת מדינה יהודית וערבית בארץ ישראל.

ככל שאנו מתרחקים מהמלחמה נדמה כי הלימוד וההבנה של מורכבותה ושל מאפייניה הייחודיים הופכים למאתגרים ומסובכים יותר עבור תלמידים שנולדו ובגרו עשרות שנים אחריה. קיומה של מדינת ישראל נתפס בעיני התלמידים כעובדה מוגמרת שאין לערער עליה, והניצחון במלחמת העצמאות – כמובן מאיליו. ואולם, את האירועים יש לבחון בקונטקסט ההיסטורי שלהם. לבני התקופה הניצחון במלחמת העצמאות היה רחוק מלהיות מובן מאיליו.

מלחמת העצמאות היוותה צומת מרכזי בבחירתם של הדרוזים והצ'רקסים לתמוך במדינת ישראל במאבק על עצמאותה ולהיותם, בהמשך, חלק בלתי נפרד ממנה.

מטרת מסמך זה היא, אפוא, להציג מבנה חדש לארגון ההוראה בפרק העוסק במלחמת העצמאות.

עיקריו של מבנה חדש זה הם בשזירת ההוראה סביב יסוד מארגן ערכי ודיקטי, בהדגשת ההבנה של מאפייניה הייחודיים של המלחמה, ובהצגת תמונה כללית של מהלך המלחמה בזיקה ליסוד המארגן ולמאפיינים הכלליים.

יודגש כי מסמך זה עוסק במלחמה עצמה, ולא חל כל שינוי בהוראת הפרקים הצמודים ושזורים במלחמה: הוויכוח על הכרזת העצמאות, הקמת צה"ל, פירוק המחנות ופירוק מטה הפלמ"ח, הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים.

¹ אנו מודים לפרופ' אביבה חלמיש על הערותיה הבונות והחשובות שסייעו לנו לדייק את הדברים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

היסוד המארגן:

הוראת המלחמה תעוצב סביב יסוד מארגן שיעבור כחוט השני בצורה עקבית ושיטתית לאורך מוקדי הלימוד והפרקים השונים: מלחמת העצמאות כמלחמה על עצם קיומם של הישוב היהודי ושל מדינת ישראל.

מוקדי הלימוד:

א. תיקוף:

מסוף נובמבר 1947 (יום למחרת החלטת החלוקה של האו"ם) עד המחצית הראשונה של 1949 (הסכמי שביתת הנשק).

ב. מאפייניה הייחודיים של המלחמה:

1. חלוקת המלחמה לשני שלבים עיקריים ונבדלים זה מזה, והכרת מטרות העל של הצדדים הלוחמים בכל שלב: 30.11.1947 – 14.5.1948 מלחמה בין ערביי הארץ שסירבו לקבל את החלטת האו"ם ורעיון החלוקה וביקשו למנוע הקמת מדינה יהודית לבין הישוב היהודי, כאשר השלטון הוא עדיין שלטון המנדט הבריטי. 15.5.1948 עד המחצית הראשונה של 1949 מלחמה בין מדינות ערב המסרבות גם הן לקבל את החלטת האו"ם ורעיון חלוקת הארץ לשתי מדינות, לבין מדינת ישראל הצעירה המתמודדת עם האיום על עצם קיומה, ומצליחה בסופו של דבר לשרוד.
2. הבהרת היסוד המארגן 'מלחמת העצמאות כמלחמה קיום'. מומלץ לערוך תחילה דיון מושגי סביב ההגדרה 'מלחמת קיום', ובהמשך לדון במושג זה בהקשר של מלחמת העצמאות על שני שלביה.
3. מקומה המרכזי של המלחמה בהתפתחות הסכסוך הערבי-ישראלי, ובכלל זה סוגיות שטרם נפתרו: היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים, קביעת גבולות המדינה. מומלץ להדגיש כי עד 1948 התמקד הסכסוך ביחסים בין ערביי הארץ לבין הישוב היהודי. בשלב בשני של המלחמה התחולל מפנה – העברת המוקד לסכסוך בין מדינות ערב לבין מדינת ישראל, בעוד העניין הפלסטיני נדחק לשוליים למשך שנים רבות.
4. היעדר הבחנה בין חזית לבין עורף: מיקומם של ישובים יהודיים על הגבול והאתוס הציוני לפיו ישוב אזרחי קובע את הגבולות ומגן עליהם, לצד העובדה שהאוכלוסייה היהודית והערבית חיו בקרבה פיסית (לעיתים באותה עיר), יצרו מציאות של מלחמה שאין בה הבחנה בין חזית לעורף ושבה גם לחברה האזרחית וליכולת עמידתה יש משקל מכריע.
5. נתוני פתיחה קשים לצד היהודי: הקמת מדינה תוך כדי לחימה (כינון מוסדות מדינה, הקמת צבא ופירוק מסגרות מחתרטיות פוליטיות, קליטת עלייה במספרים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

חסרי תקדים תוך כדי לחימה, בעיות כלכליות קשות, פלישת צבאות ערב למדינה
בת כמה שעות בלבד)

6. ניצחון ישראלי במחיר נורא: 6000 הרוגים - אחוז אחד מכלל הישוב היהודי בארץ,
כ-1500 מתוכם אזרחים. המלחמה הקשה ביותר בתולדות ישראל. למעלה מ-12,000
נפצעו. כ-20 ישובים יהודים נכבשו או נעזבו במהלך המלחמה, 8,000 בתים
וכאלפיים מפעלים נהרסו או ניזוקו קשה.
לפחות 60,000 יהודים נאלצו לעזוב את בתיהם לפרקי זמן שבין שבועות אחדים
ליותר משנה וחצי ובפועל היו לפליטים, בדרך כלל באופן זמני בלבד.²

ג. הכרת תמונה כללית במבט-על של מהלך המלחמה:

מוקד זה יבוסס על ציר זמן שיצר ד"ר מאיר פעיל, מחשובי החוקרים של מלחמת העצמאות.³
ציר זה מבחין בין ארבע תקופות מרכזיות במלחמה, והוא ממחיש היטב את היסוד המארגן של
הוראת הפרק כולו. הוא מציג בצורה גרפית את המציאות שבה בכל אחד משני שלביה של
המלחמה הצד היהודי נמצא תחילה במגננה תחת איום קיומי ורק בהמשך לוקח את היוזמה
לידיו ועובר למתקפה.

להלן החלוקה לתקופות:

1947.11.29 – סוף מרץ 1948

אפריל 1948 – 14.5.1948

15.5.1848 – אמצע יוני 1948

אמצע יוני 1948 - מרץ 1949

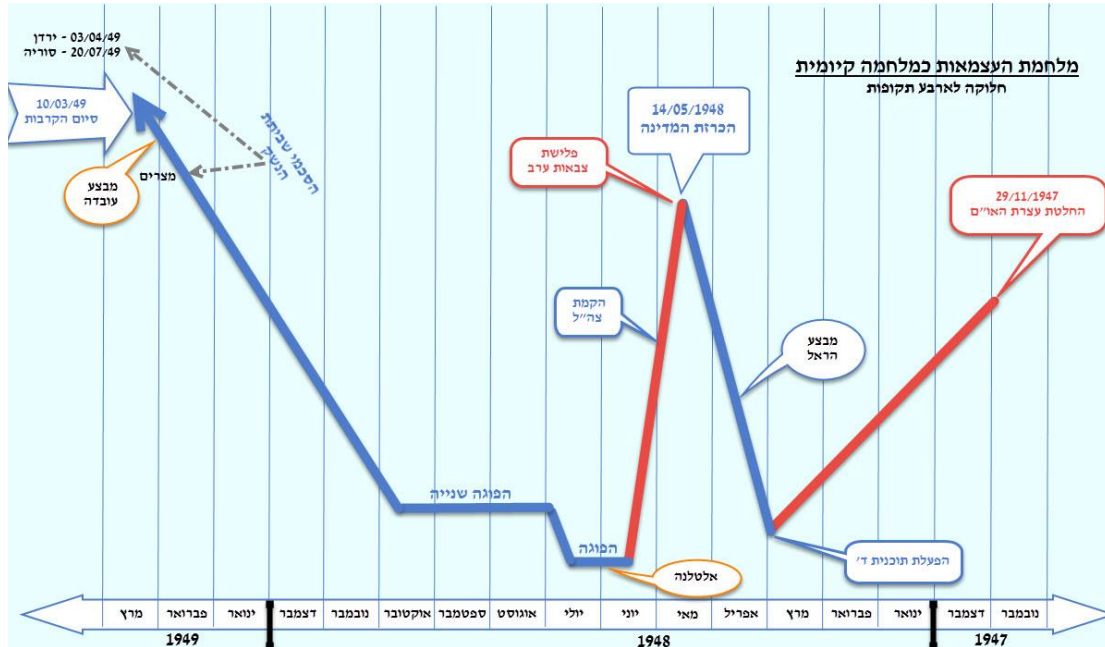
התלמיד יכיר את החלוקה לארבע התקופות, יבין את המאפיינים העיקריים של כל תקופה וידע להדגים מאפיינים אלה באמצעות אירוע אחד לבחירתו.

² נורית כהן- לווינבסקי, פליטים יהודים במלחמת העצמאות, עם עובד, 2014, עמ' 12. מומלץ להבהיר לתלמידים את הדברים הבאים: "השימוש במונח 'פליטים' לתיאור מצבם של יהודים במלחמת העצמאות עלול לעורר סימני שאלה, שכן עד כה נשמר המונח כמעט בלעדית לתיאור מצבם של מי שנשארו פליטים מן המלחמה ההיא – הפלסטינים. קשה, ואולי בלתי אפשרי, להשוות סבל, אבל במלחמה היה הסבל דומה. לפליטים הפלסטינים והיהודים כאחד לא היה ביטחון פיזי ולא הייתה קורת גג. לאלה ולא להם לא הייתה ידיעה מתי, ובעיקר כיצד, יסתיים סבלם. פליטי הצד היהודי לא יכלו להתעודד מהידיעה שסבלם יהיה קצר יחסית ויסתיים בכי טוב. נער בן 15 מדרום תל אביב שחי עם סבתו ארבעה חודשים בחדר מדרגות ברחוב המלך ג'ורג' 33 לאחר שאמו נהרגה ואביו נפצע קשה בהתקפה שהרסה את ביתם תחת אש, או ילדי רמת הכובש, קיבוץ ליד כפר סבא, שעזבו את בתם תחת אש ולא יכלו לחזור אליו אלא כעבור שנה וחודש לא יכלו ליהנות מחוכמה שלאחר מעשה. פליטי שני שצדדים המתינו חודשים ארוכים, באותו חוסר ידיעה, לראות כיצד יפול הדבר". שם.

³ פעיל מ., "חלק ב' - הכוחות הלוחמים", בתוך בן אריה י. (עורך הכרך), ההיסטוריה של ארץ ישראל - מלחמת העצמאות (1947-1949), הוצ' כתר ויד בן צבי, ירושלים, 1983, עמ' 116.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת היסטוריה

כדי ליצור חיבור משמעותי של התלמיד לתקופה ולאנשיה מומלץ להדגים באמצעות סיפור מסביבתו הקרובה של ביה"ס.

שימו לב:

מבצע הראל המופיע בציר זמן זה, הוא בפועל המשך למבצע המרכזי והחשוב יותר: מבצע נחשון, אליו חשוב להתייחס בהוראה בכיתה.

ציר זמן מקוון של המלחמה

תקופה ראשונה - 29.11.1947 עד 31.3.1948

א. מאפייני התקופה

מדובר בחודשים הראשונים למלחמה. היישוב היהודי מותקף במקומות רבים בארץ על ידי כוחות ערבים בלתי סדירים וחצי סדירים. הבריטים עדיין שולטים בארץ, אך דואגים יותר להתארגנותם לפינוי ושמירה על חיי שוטרים וחיילים בריטים מאשר על התנהלות תקינה של הארץ. המאבק העיקרי מתנהל בדרכים, ישובים מבודדים מותקפים ומותקפים יהודים בערים מעורבות. בתחילת התקופה להגנה עדיין אין תשובה הולמת. התשובה העיקרית להתקפות על כלי רכב יהודים בדרכים היא התארגנות בשיירות⁴ ו"מיגון" של כלי הרכב. בכל

⁴ ניתן להיעזר במצגת של דב בן ישי לגבי שיירות שונות - ראו [בקישור](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

שיירה גם חברי הגנה חמושים, אך את הנשק צריך היה להחביא, מחשש לחיפושים של הבריטים.⁵

קישורים היכולים לסייע להבהרת המאפיינים הכלליים:

- כאן** - משדר בן 12 דקות המרכז מספר קטעים מסדרת "עמוד האש" ומדגים היטב את מאפייני התקופה הראשונה למלחמה. ריכוז והוסיף כתוביות מיכאל דדון.
- סדרת תקומה - (פרק 2 - מדינה בדרך, מתחילת הפרק עד דקה 40: 15)
  - מומלץ להרחיב את ההסבר לגבי השיירות והחיוניות שלהן - בקטע קצרצר מתקומה **כאן** (מסיום הדקה השלישית עד 5: 30)

ב. מבחר דוגמאות לאירועים בתקופה זו:

1. שיירת הל"ה - יחידה של חברי הגנה, רבים מהם סטודנטים באוניברסיטה העברית, שיצאו מירושלים בדרך לכפר עציון בחורף 1948. בניגוד לשיירות אחרות, הם הלכו רגלית בלילה מהרטוב (בסמוך לבית שמש של היום) לכפר עציון שבגוש עציון. בדרך התגלו וניהלו קרב הגנה נואש מול מאות ערבים במקום "גבעת הקרב", עד שנהרגו כולם (35 במספר). לזכרם כתב חיים גורי את השיר "הנה מוטלות גופתינו".

הסיפור המלא, מפורט מאוד נמצא באתר של כפר עציון.

סדרת תקומה - 3 דקות ראשונות.

2. שיירת יחיעם - שיירה שיצאה מנהריה לקיבוץ יחיעם המבודד. במארב מתוכנן של מאות ערבים במרץ 1948 עצרה השיירה ובקרבות נהרגו 46 מחברי ההגנה שהיו בה. עדות לוחמים מהשיירה במשדר **כאן**.

3. שיירת חולדה - שיירה גדולה במיוחד שיצאה מחולדה לכיוון ירושלים ב 31.3.1948.

מידע אודותיה באתר הפלמ"ח.

מידע באנציקלופדיית YNET.

תמונות ומידע לגבי מלווי השיירות - נדב מן.

מפת הדרכים לירושלים באתר מט"ח.

סיכום המצב בתום התקופה הראשונה - **כאן** (מדקה 5: 30 עד דקה 10: 00)

תקופה שניה - 1.4.1948 - 14.5.1948

⁵ מי שנתפס עם נשק עליו, היה עלול להיות נידון אפילו למוות על פי חוקי החירום הבריטים. זו הסיבה ש"מלווי השיירות" כללו תמיד גם חברות בהגנה, שהחביאו את הנשק בבגדיהן (הבריטים לא ערכו חיפוש גופני על נשים) - בשיר "איפה הן הבחורות ההן", "הן טמנו בחזה פרבלום וכמה רימונים לשעת אש..."

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

א. מאפייני התקופה

תכנית ד' (תוכנה במרץ) משנה את המצב, למרות המחסור בציוד צבאי ומיעוט בלוחמים, אשר בהעדרה של ריבונות (המדינה טרם הוקמה) היו בפועל מתנדבים. בתקופה זו, המתחילה בפועל במבצע נחשון', עוברת היוזמה ללחימה לצד היהודי. הדרך לכך היא העברת כוחות ממקום למקום לפי הצורך. ממפקדת ההגנה יוצאת הפקודה ליחידות השונות ובהתאם להחלטה מתבצעים מבצעים, שבהם מרוכזים כוחות לתפיסה של אזור/עיר מעורבת. במהלך שבועות אלה (מעט יותר מחודש) הצליחו הכוחות היהודים להביא לשינוי המצב. ערים מעורבות נכבשו, הושם מאמץ מוגבר על פתיחת הדרך לירושלים והמצב בעיר השתפר מעט. אחת התופעות הבולטות של תקופה זו היא עזיבה המונית של אוכלוסייה ערבית בעידוד ההנהגה מקומית ומדינות ערב השכנות.

לקראת סוף התקופה (בראשית מאי) נכנסו לשטחי א"י כוחות הלגיון הערבי (צבא הממלכה הירדנית) שכבשו את יישובי גוש עציון ממש ערב ההכרזה.

ב. מבחר דוגמאות לאירועים בתקופה זו

1. מבצע נחשון - כאן . (מדקה 10 עד 30: 16)
2. קרבות משמר העמק - קיבוץ שהותקף על ידי אנשי "צבא ההצלה" של קאוקגי באפריל 1948. [תקציר האירועים](#) באתר ארגון ההגנה. מידע בנושא אפשר לקרוא כאן. ספר העוסק במכלול האירועים הקשורים לקרבות משמר העמק בשם 'משמר העמק לא תיפול - נקודת מפנה בתש"ח', מאת עמירם אזוב. משמר העמק וקאוקגי בקיצור נמרץ - כאן (מדקה 20: 3 עד 35: 4)
3. חיפה - מאתר חטיבת כרמלי - [עדויות ותמונות](#). מאמר בעיתון "דבר" - "[איך נכבשה חיפה](#)" מאמר באתר יד בן צבי (קתדרה, 1996) - "[מדוע עזבו התושבים הערבים את חיפה](#)". [תקומה](#) (דקה 15: 40 עד 19: 00, כולל מספר משפטים על "צבא ההצלה") שחרור חיפה - כאן (מדקה 4: 30 עד 6: 50)
4. שחרור צפת (מבצע יפתח) - [מידע אודות](#) במאמר מאתר מט"ח. עדויות [לוחמי פלמ"ח](#).

5. קרב רמת יוחנן: לצד מתנדבים דרוזים שהגיעו לארץ להגן על הכפרים הדרוזים התארגנה בסוריה יחידה דרוזית אשר פעלה בארץ בפקודו של שכיב אל והאב, קצין דרוזי רב ניסיון, כחלק מהכוחות תחת פיקודו של פאוזי אל קאוקגי, מפקד 'צבא ההצלה'. המצב הכלכלי בהר הדרוזים עודד מאות דרוזים להצטרף לגדוד. והאב הועמד בראשות מפקדה נפרדת לאזור חיפה. הוא

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

התמקם בשפרעם והכין את כוחותיו לפעולה. באמצע אפריל תפסו כוחותיו של והאב את הכפרים החולשים על אזור רמת יוחנן, פתחו בירי אל עבר היהודים בסביבה ופגעו בתשתית הכביש לכיוון חיפה. משה כרמל מפקד חטיבת כרמלי החליט ליטול את היוזמה מידי הדרוזים. ב-16 באפריל, 1948 התרחש הקרב המכריע בין הגדוד הדרוזי לחטיבת כרמלי. הגדוד הדרוזי ספג אבדות רבות ונסוג מותש לשפרעם. בין המפקדים משני הצדדים התנהלו שיחות חשאיות על הפסקת לחימה. והאב בקש כי יינתן לו לכבוש את יחיעם כדי לזכות לכבוד כמנצח, אולם נענה בשלילה מוחלטת. מתוך הבנתו את יחסי הכוחות והמגמה המסתמנת בלחימה כרת ברית חשאית עם 'ההגנה'. סוכם כי הגדוד יעזוב את הארץ אך לוחמיו הרוצים בכך יוכלו להתגייס לכוחות היהודיים. הזרוע הצפונית-מזרחית של 'צבא ההצלה' לכיוון חיפה נקטעה. המערכה באזור הוכרעה. תושבי הכפרים באזור גוש זבולון ברחו מיישוביהם. הלוחמים הדרוזים שהגיעו מסוריה שבו לביתם, בעוד שבקרב הדרוזים בארץ ישראל השתכנעו רבים כי ידם של היהודים תהיה על העליונה, ומשלב זה הצטרפו רבים מהלוחמים הדרוזים אל הכוחות הלוחמים היהודים.

סיכום התקופה השנייה - [כאן](#)

תקופה שלישית – 15.5.1948 עד 10.6.1948

א. מאפייני התקופה

הצלחתם של הכוחות היהודים ביישום מטרות של תכנית ד', בהן כיבוש טבריה, כיתורה של יפו ובעיקר ההשתלטות של חיפה הערבית, בה היה נמל חשוב ובתי זיקוק לנפט מעיראק, הגבירו את החשש במדינות ערב שהיהודים עלולים לכבוש את מרבית חלקי א"י ויקימו בה מדינה יהודית עוד לפני תום המנדט הבריטי. על מנת למנוע סכנה זו, החליטו מנהיגי עיראק, ירדן, מצרים, סוריה ולבנון לפלוש לא"י. תכנית הפלישה התבססה על שני עקרונות: האחד, - מלחמת בזק, משום שלרשות הצבאות הערביים לא עמד מלאי מספיק של תחמושת וציוד למערכה ממושכת. השני - ניתוק היישובים היהודיים בפנים הארץ מחוף הים, דרכו יוכלו לקבל תגבורת בכוח אדם ובנשק. קוויה העיקריים של התכנית, שעברה כמה גלגולים עקב חילוקי דעות בין מנהיגי המדינות הערביות, היו ריכוז המאמץ הצבאי העיקרי בצפון הארץ במטרה לכבוש את הגליל מצפון, את עמק יזרעאל מהמזרח, ולהתקדם ביחד לכיוון מישור החוף. הצבא המצרי אמור היה לבצע מתקפת הסחה בדרום על מנת לרתק לאזור כוחות יהודיים גדולים. יחסי הכוחות היו לטובת הצבאות הערביים, הן במספר החיילים הלוחמים והן בחימוש. רק 60% אחוזים מאנשי 'ההגנה' היו בעלי נשק אישי, ולצבאות הערביים הייתה עדיפות ברורה בכלי רכב משוריינים מסוגים שונים, ארטילריה ומטוסים. (ראו טבלאות בקישורים). כוחות צבא הלגיון אומנו על ידי הבריטים והיו בעלי ידע רחב יותר בארגון צבא ובשיטות לחימה. כוחותיהם גם היו רעניים, בניגוד לכוחות המגן של היישוב היהודי, שעברו כבר שישה חודשים וחצי של מלחמה ואבדות קשות. עליונותם הצבאית של התוקפים מסבירה את הצלחותיהם הצבאיות המרשימות של הערבים בשלב זה של המלחמה. וכהגדרתו של ההיסטוריון מאיר פעיל: "אלה היו ארבעת השבועות הקשים ביותר

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

בתולדות המפעל הציוני בא"י".⁶ בחזית הדרום הגיע הצבא המצרי למרחק של 35 ק"מ מתל אביב (גשר 'עד הלום' סמוך לתחנת הרכבת של אשדוד) ולקיבוץ רמת רחל, בקרבת ירושלים. בחזית המרכז הלגיון הירדני חסם את כביש ת"א ירושלים בלטרון וכבש את הרובע היהודי בעיר העתיקה. הצבא העיראקי השתלט על ראש העין (10 ק"מ מפ"ת) וליום אחד גם על מושב גאולים (13 ק"מ מנתניה). ובחזית הצפון הסורים כבשו את משמר הירדן. 'צבא ההצלה' וכוחות בלתי סדירים אחרים השתלטו על כל אזור הגליל ההררי עד נצרת (13 ק"מ מעפולה) ושפרעם (19 ק"מ מחיפה).

למרות הנחיתות הישראלית, לאחר 4 השבועות הקשים, הצליחה ישראל לבלום את הכוחות הערביים. הכוחות הישראליים הצליחו לשמור על קיום המדינה במחיר דמים כבד מאוד בהרוגים ופצועים. (876 לוחמים וכ-300 אזרחים). בסיומו של שלב זה נכנסה לתוקפה, ביוזמת האו"ם ובהסכמת הצדדים הלוחמים, הפוגה במלחמה, שנמשכה כחודש ימים.

קישורים היכולים לסייע להבהרת המאפיינים הכלליים:

השוואת רמת החימוש בתחילת השלב השלישי למלחמה – צה"ל מדינות ערב:

http://www.irgon-haagana.co.il/show_item.asp?itemId=103&levelId=60962&itemType=0

תיאור כללי של שלב הבלימה, כולל מפות, תמונות, תיאור החזיתות השונות:

<http://moreshet-map.org.il/step-3>

מפת צירי הפלישה:

http://www.irgon-haagana.co.il/show_item.asp?itemId=102&levelId=60962&itemType=

הערכים נגבה, יד מרדכי, ניצנים, לטרון, דגניה באתרים של ההגנה, פלמ"ח.

ב. מבחר דוגמאות לאירועים בתקופה זו

1. **חזית הדרום** - פרק 3 בסדרה תקומה ("מגש הכסף"). הפרוט לפי דקות מתחילת הפרק.

<https://www.youtube.com/watch?v=Zc3OIMHrSV>

4.40 – 7.00 חזית הדרום

8.09 - 8.38 - התקפות על נגבה. ההחלטה לפנות ילדים.

23.58 - 24.40 - התקפה על יד מרדכי

25.08 – 26.50 - בלימת המצרים ב"עד הלום".

34.20 - 36.35 - נפילת ניצנים.

⁶ מ' פעיל, עצמאות, עמ' 62

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

2. חזית ירושלים והמרכז - תקומה פרק 3.

2.40 – 3.06 - הפצת תל אביב

10.00 - 11.20 - חזית המרכז ירושלים

12.18 - 13.30 - הרובע היהודי בירושלים

20.06 - 23.57 - ירושלים הרובע היהודי

27.35 – 28.40 - הקרב על לטרון.

29.30 – 33.53 - הכישלון בלטרון, העורף בת"א, נפילת הרובע היהודי בירושלים

שירו של אלתרמן בטרם יום. שיר על אנשי הגח"ל במערכה בלטרון. (לורד קורות מלחמת העצמאות", ע"מ 297-310).

3. חזית הצפון - תקומה פרק 3.

14.22 - 19.20 - המערכה בצמח ובדגניה.

<http://www.mynet.co.il/articles/0,7340,L-3898466,00.html> – מי באמת עצר את

הסורים בדגניה א' ?

תקופה רביעית - אמצע יוני 1948 - מרץ 1949

א. מאפייני התקופה

לאחר התקופה הקשה של קרבות בלימה, הציבה לעצמה ישאל כמטרה להדוף את הצבאות הפולשים ולהשתלט, בשלב ראשון, על כל השטחים שיועדו למדינה היהודית בתוכנית החלוקה של האו"ם. משהושג יעד זה באופן הדרגתי ובקרבות קשים, הורחבה המלחמה ונכבשו גם אזורים נוספים במטרה ליצור רצף טריטוריאלי ומתוך שיקולים אסטרטגיים של מדינת ישראל.

בתקופה זו צה"ל הצליח ליטול יוזמה התקפית ולהכניע את מדינות ערב בכל החזיתות עד לניצחון. במהלך תקופה זו היו שתי הפוגות בקרבות, על פי החלטת האו"ם.

בין שתי ההפוגות התנהלו קרבות עשרת הימים בהם עברה היוזמה לידי צה"ל, שבמספר מתקפות נגד הצבאות הערביים וכוחות צבא ההצלה של קאוקג'י השתלט על שטחים נרחבים בגליל התחתון, בשפלה ובפרוזדור ירושלים.

בעת ההפוגה השנייה יזם צה"ל מספר מבצעים צבאיים גדולים שנמשכו מספר ימים כל אחד, השתלט על שטחים נרחבים בגליל, בנגב ובערבה, במטרה לקבוע עובדות בשטח, והביס את הצבא המצרי. שלב זה של המלחמה התאפיין בפסקי זמן ארוכים בין פרקי הלחימה, ובשילוב הדוק בין העימות הצבאי בשטח ארץ ישראל למאבקים של ישראל בזירה המדינית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

הברית עם הדרוזים⁷: כבר בשלבים הראשונים של המלחמה היו הדרוזים נתונים ללחצים מנוגדים מצד היישוב היהודי ומצד הוועד הערבי העליון, כשכל צד מבקש לצרף את הדרוזים אליו. בעדה התקיימו מגמות סותרות. הקשרים בין היישוב היהודי והדרוזים התנהלו באמצעות אנשי ההגנה. נכבדם מכפרים מעורבים של דרוזים וערבים כגון עוספיה, שפרעם ומעיר נטו יותר להתקרב ליהודים. בעקבותיהם הלכו תושבי הכפרים הסמוכים לחיפה ולאזור ההתיישבות היהודית בגליל המערבי. מנגד הכפרים הדרוזים שבעומק השטח הערבי היו זהירים יותר ביחסיהם עם היהודים. הדרוזים בארצות השכנות היו מפולגים ביניהם ולא נקטו עמדה ברורה. נכבדים שהגיעו מארצות אלו לארץ סיירו בכפרי הדרוזים והטיפו לניטרליות. הפעילים היהודים בשטח פעלו למנוע מהדרוזים להיגרר אחר הערבים המקומיים. אסיפת נכבדים מכל כפרי העדה שהתכנסה בדליית אל כרמל בתחילת המלחמה הסתייגה מהשתתפות הדרוזים במהומות שיזם הוועד הערבי העליון, ומשלחת שיצאה אל הר הדרוזים קיבלה אישור ותמיכה בהחלטת הנכבדים. ביולי 1948 התגייסה קבוצה של דרוזים מעספיה, דלית אל-כרמל (וסוריה) לשירות בצה"ל. טקס ההשבעה הראשון של המגויסים הדרוזים נערך במחנה 'נשר' ליד חיפה. הם סופחו כפלוגה דרוזית לחטיבה 9 – עודד, שלחמה בצפון מערב הארץ. פלוגה זו היוותה את הגרעין ליחידת המיעוטים. הפלוגה הדרוזית הייתה שותפה להישגיה של היחידה במבצע חירם בחזית הצפונית.

הברית עם הצ'רקסים: בתחילת מלחמת העצמאות לחצו הערבים על תושבי כפר כמא הצ'רקסים לסייע להם במלחמתם ביישובים היהודים באזור. הצ'רקסים סירבו בתוקף, שמרו על קשר עם ארגון 'ההגנה' ונמנעו לחלוטין מלפעול יחדיו עם הערבים המקומיים. במהלך חודש יולי 1948, במסגרת מבצע 'דקל' נכבש הגליל התחתון. בני כפר כמא הצ'רקסים שיתפו פעולה עם 'ההגנה' והצטרפו בהמשך בגלוי לכוחות צה"ל ולחמו לצדם כפלוגה נפרדת עוד במסגרת מבצע 'דקל', באמצע יולי 1948, במהלכו השתלטו כוחות צה"ל על נצרת, שפרעם וכפרים בגליל המערבי. היישוב הצ'רקסי ריחאניה היה מוקף ביחידות ערביות החל מראשית ההתלקחות. במסגרת מבצע 'חירם' צעדה לעבר יישוב זה, בראש הכוח הלוחם, כיתת חלוץ לוחמת צ'רקסית, והכפר הועבר לשליטת צה"ל.

יחידת המיעוטים: יחידת המיעוטים איגדה את הכוחות הלוחמים הדרוזים והצ'רקסים שפעלו במלחמת העצמאות. אליהם הצטרפו בהמשך גם חיילים בדואים.

קישור להבהרת המאפיינים הכלליים –

תקומה, פרק 3 ('מגש הכסף') מדקה 30: 36

⁷ חלק זה נכתב על ידי ד"ר איתי נגרי. למסמך המלא, הכולל הפניות ביבליוגרפיות וחומר רקע למורה ראו אתר המפמ"ר: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/Hazaot/Kitot10-12.htm

